

doyorsun. Bu (kolaylık), Allah'a ve O'nun Resûlü'ne iman etmeniz dolayısıyla'dır.”

Buna göre zihâr keffâreti şu şekildedir:

- Bir köle azâd etmek
- Köle azâd etmeye gücü ve imkanı olmayanların iki ay aralıksız oruç tutmaları
- Oruç tutmaya gücü yetmeyenlerin altmış yoksulu bir günlük doyurması.

Ayetten de anlaşıldığı gibi, zihâr keffâreti, zihârda bulunduktan sonra aradaki muvakkat haramlık kaldırılmak istendiğinde gerekli olur. Bir kimse zihârda bulunduktan sonra eşi ile tekrar birlikte olmayı istemeyip onu boşamak isterse cumhura göre zihâr keffaretini yerine getirmesi gerekmez. Ancak boşadıktan sonra iddet dönemindeyken ric'at ederse yeniden cinsel birliktelik kurabilmek için keffareti yerine getirmesi gerekir.

Hanefîlere göre kişi anne yerine “teyze” gibi evlenilmesi haram olan kadınlardan herhangi birini zikrettiğinde de zihâr gerçekleşir. Cumhura göre ise zihâr sadece annenin zikredilmesi halinde gerçekleşir. Ancak bir kimse eşine annesine duyduğu saygı kadar saygı duyduğunu “sen, annem gibisin” şeklinde bir sözle ifade etse bu zihâr sayılmaz.

Cumhûra göre, zihâr sadece bu ifadenin erkek tarafından kullanılması ile olur. Kadının benzeri bir ifade kullanması ile zihar oluşmaz. Ancak Hanbelîlere göre kadının yaptığı zihâr dikkate alınır. Kadının zihârından sonra erkek kadın ile cinsel birliktelikte bulununca kadının zihar keffaretini yerine getirmesi gerekir.

4. İlâ

İlâ, dilde, bir kimsenin bir şey yapmayacağına dair yeminde bulunması anlamına gelmektedir. Kelimenin ıstılâhi anlamı ise bir kimsenin, eşi ile cinsel birliktelik kurmayacağına dair Allah adını anarak yemin etmesidir.

İlâ İslam öncesi dönemden kalan adetlerinden biridir. Bu dönemde ilâ neticesinde kadın, ne evli ne de boşanmış sayılıyor ve bu nedenle ağır bir mağduriyete maruz kalıyordu. Bu adet hakkında inen ayet şu şekildedir: “Kadınlara yaklaşmayacaklarına dair yemin edenler için dört ay bekleme vardır. Eğer dönerlerse Allah bağışlayandır, merhamet edendir. Eğer

talaka niyetlenirlerse, Allah işitendir, bilendir.” (2. Bakara, 226-227) Böylece îlâ’da bulunan erkeğe, evliliğe dönmek (fey’e) ya da karısını boşamak arasında bir tercihte bulunması için dört aylık bir mühlet verilmiş olmaktadır. İmâm Mâlik’e göre bir kimse yemin etmeksizin, herhangi bir mazereti olmaksızın eşi ile birlikte olmayı terk etse, bu durumda îlâ hükümleri geçerli olur. Çünkü her iki durumda da kadının mağdur edilmesi söz konusudur. Cumhûr ise bu durumda îlâ hükümlerinin uygulanmayacağı kanaatindedir.

a. Îlâ’nın Ayrılıkla Sonuçlanması

Hanefilere göre, dört aylık süre boyunca koca yemininden dönmez ve bu süre tamamlanırsa îlâ talâkla sonuçlanmış olur. Kocanın boşama iradesini beyan etmesine gerek duyulmaz. Cumhûra göre ise dört aylık sürenin bitmesi ile doğrudan talâk gerçekleşmez. Dört aylık sürenin sonunda îlâ’da bulunan kimseye evliliğe devam etmeyi kabul etmekle eşini boşamak arasında derhal bir tercihte bulunması söylenir. Eğer, dönerse evlilik devam eder. Dönmezse durum yargıya intikal ettirilir ve hakim koca adına boşanmanın gerçekleştiğine hükmeder.

Îlânın, boşanma ile bitmesi durumunda kadının iddet beklemesi gerekir. Çünkü kadın îlâ süresi boyunca eşi ile cinsel yakınlık kurmamıştır. Ancak bu süre zarfında nikah devam etmektedir ve nikahlı bir kadının iddet beklemesi söz konusu değildir.

b. Îlâ Keffâreti

Îlâ ancak, yeminin belirli bir zamanla kayıtlanmaması ya da dört aydan daha uzun bir süre için yapılması durumunda olur. Yeminin dört aydan daha kısa bir süre için olması halinde îlâ gerçekleşmiş olmaz.

Yeminlere sadık kalmak esas olmakla birlikte, yemin konusu olan şey dinen haram kabul edilen bir şey ise bu yeminin bozulması farzdır. Bir erkeğin eşine yanaşmaması, haram değildir. Ancak bunun uzun süre devam ettirilmesinde kadının mağduriyeti söz konusudur. Bu açıdan îlâ ile oluşan yeminin bozulması daha doğrudur. Buna göre bir kimse “bir daha hiç yaklaşmayacağım” diyerek belirli bir zaman kaydı getirmeden yemin etmişse ve azami bekleme süresi olan dört ay içerisinde bu yemininden vazgeçerse, üzerine düşen yemin keffaretini yerine getirmelidir. Aynı şekilde, bir erkek “bir yıl yaklaşmayacağım” gibi dört

aydan daha uzun bir süre için yemin etmişse yine keffaret borcu doğar. Ancak azami süre olan dört ay için îlâ'da bulunmuş ve bu sürenin bitiminde eşi ile olan ilişkisine devam etmiş ise keffaret gerekmez.

İmâm Şâfiî'ye göre îlasından vazgeçenler için her hangi bir keffaret yoktur. Zira ilgili ayetin sonunda Allah'ın mağfiret ve merhamet sahibi olduğu bildirilmektedir. Cumhûr ise, bu mağfiret ve merhameti, yemin keffaretinin düşmesi anlamında değil; îlânın günahının Allah tarafından bağışlanacağı şeklinde yorumlamışlardır.

5. Liân (Mülâne)

Liân kelimesi, lanet kökünden gelmektedir. Lanet ise bir kimsenin Allah'ın rahmetinden uzak olması için beddua etmek demektir. Bir kavram olarak liân, bir erkeğin eşini zina ile suçladığında ya da eşinin doğurduğu çocuğun kendisinden olmadığını iddia ettiğinde, eşlerin doğru söylediklerine dair hakim karşısında dörder defa yeminli şahitlikte bulunmaları ve beşinci şahitlikte erkeğin “eğer yalan söylüyorsam Allah'ın laneti üzerime olsun”; kadının ise “eğer kocam doğru söylüyorsa Allah'ın gazabı üzerime olsun” demesiyle gerçekleşen bir ayrılımdır. Başka bir deyişle liân bir erkeğin, eşinin zina işlediğini iddia etmesinden dolayı belirli bir prosedür çerçevesinde evliliğin sona erdirilmesidir. Liân hükümlerini düzenleyen delil, Nûr suresinin 6-9. ayetleridir:

“Eşlerine zina isnat edip de kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların her birinin şahitliği; kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair, Allah adına dört defa yemin ederek şahitlik etmesi, beşinci defada da; eğer yalancılardan ise, Allah'ın lânetinin kendi üzerine olmasını ifade etmesiyle yerine gelir. Kocasının yalancılardan olduğuna dair Allah'ı dört defa şahit tutması (Allah adına yemin etmesi), beşinci defada da eğer kocası doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi, kadından cezayı kaldırır.”

Bu ayetlerin iniş sebebi şu şekilde açıklanmaktadır: Hilâl b. Ümeyye eşinin başka bir kimse ile birlikte olduğuna dair bir isnatta bulununca Hz. Peygamber, bunu ispat etmesi gerektiğini aksi takdirde namusa iftiradan (kazif) dolayı kendisine had cezası uygulayacağını söylemiştir. Bunun üzerine Hilâl b.

Ümeyye, herhangi bir iftiradan bulunmadığını ifade etmiştir. Bu hadisenin sonrasında ise yukarıda meali verilen ayetler nazil olmuştur. Liân ile gerçekleşen ayrılmanın ilk örneği de Hilâl b. Ümeyye ile eşi arasında gerçekleştirilmiştir.

Liânın uygulanabilmesi için, tarafların âkil bâliğ olması, erkeğin daha önce kaziften dolayı had cezasına çarptırılmamış olması, aynı şekilde kadının da daha önce zinâda bulunmamış olması şart koşulmuştur. Başka bir deyişle erkeğin kazif, kadının ise zina konusunda bir sabikasının bulunmaması gerekmektedir.

Liân yargı yolu ile gerçekleştirilir. Taraflar kendi kendine liânda bulunamazlar. Erkeğin eşini zina ithamı ile yargı nezdinde şikayet etmesi ile birlikte süreç başlatılır. Aynı şekilde şikayet kadın tarafından da başlatılabilir. Örneğin kadın, “eşim benim hakkımda zina ithamında bulunuyor” diyerek kocasının kazif haddi ile cezalandırılması talebiyle yargıya müracaat edebilir. Erkek iddiasını dört şahit ile ispat ederse, konu zinâ hükümleri çerçevesinde ele alınır. Eğer iddiasını dört şahitle ispat edemezse, hakim öncelikle erkekten ayette belirtilen üslupla şahitlikte bulunmasını ister. Erkek liânda bulunmaktan kaçınırsa, cumhûra göre, namusa iftira eden bir kimse (kâzif) sayılır ve hakkında kazf hükümleri uygulanır. İmâm-ı A'zam'a göre ise bu kimseye kazf haddi uygulanmaz. Bu durumdaki bir kimse liânı kabul edinceye ya da asılsız bir iddiada bulunduğunu itiraf edinceye kadar hapsedilir.

Erkeğin liânı, dört defa “doğru söylediğime dair Allah adına şahitlik ederim” dedikten sonra beşinci olarak, “eğer yalan söylüyorsam Allah'ın laneti üzerime olsun” demesi ile gerçekleşir. Erkeğin liânından sonra kadın dört defa “eşimin benim hakkımdaki iddiasında yalan söylediğine dair Allah adına şahitlik ederim” dedikten sonra “eğer kocam doğru söylüyorsa Allah'ın gazabı üzerime olsun” diyerek liânda bulunur.

Liânla birlikte erkekten kazf, kadından ise zinâ haddi düşer. Eğer liân erkeğin, çocuğun kendisinden olmadığı iddiası üzerine gerçekleşmişse, liândan sonra erkeğin çocukla olan nesep ilişkisi yargısal olarak kalkar.

Liânla birlikte karı koca arasında bir ayrılık gerçekleşir. Bu ayrılık, Hanefîlere göre bâin bir talâktır. Diğer üç mezhep ise liân ile gerçekleşen ayrılığın talâk

değil, fesih olduğunu söylerler. Cumhûr, liân ile ayrılan kişilerin bir daha evlenemeyeceklerini kabul etmektedir. Onlara göre taraflardan biri veya ikisi, liân esnasında yalan beyanda bulduklarını söyleseler dahi, birbirleriyle yeniden birleşmeleri caiz olmaz.

İmâm Ebû Hanîfe ile İmâm Muhammed ise liânın bir tür bâin talâk olduğunu söyleyerek tarafların daha sonra yeniden evlenmelerini caiz kabul etmişleridir.

B. Yargı Kararı İle Gerçekleşen Ayrılıklar (Tefrîk)

Boşanma kararı, bu hakka sahip olan tarafların irade beyanı ile gerçekleşebileceği gibi, yargı kararı ile de gerçekleşebilir. Yargıcın bir evliliği sonlandırabilmesi için bir takım meşru gerekçelere dayanması gerekir. Bu gerekçelere bağlı olarak, tefrîk bazı kısımlara ayrılır.

1. Kusurdan dolayı gerçekleştirilen tefrîk

Kusur kavramı, fıkıh kitaplarında “ayb” kelimesi ile ifade edilmektedir. Ayb, erkekte ya da kadında evliliğin gerekliliklerini yerine getirmeye engel olan bedenî ya da aklî bir noksanlık bulunması demektir.

Evlilik öncesinde bilinmeyen, ancak evlilik sonrasında fark edilen ve tarafların cinsel birliktelik yaşamalarını engelleyen haller yargıç tarafından bir ayrılık sebebi olarak değerlendirilebilir. Bunun yanında taraflardan birinin aklî melekelerini yitirmesi de muteber bir ayırma sebebidir. Eğer söz konusu kusurun iyileşme ihtimali varsa hakimin ayırma kararını almada acele etmemesi gerektiği ifade edilmiştir. Aynı şekilde kusuru bulunduğu halde uzun süredir ailesinden uzak olan kimsenin (gâip) evliliğinin sona erdirilmesi de mümkün mertebe ertelenir. Zira bu kimsenin gâip olduğu süre içerisinde iyileşip iyileşmediği konusunda kesin bir bilgi bulunmayabilir. Fıkıh kitaplarında hakimin ne kadar beklemesi gerektiği konusu tartışılmaktadır. Ancak bu konuda asl olan, hakimin durumu bütün yönleri ile değerlendirerek tarafların mümkün mertebe az zarar görecekları bir takdirde bulunmasıdır.

Kusurun kadında bulunması halinde erkek, yargıya başvurmaksızın doğrudan eşini boşayabilir. Ancak bu evlilikten dolayı mağdur edildiğini düşünüyor ise, evlilikten kaynaklanan bir takım mâlî haklardan muaf tutulmak için yargıya başvurabilir. Eğer, kusur